

بررسی انواع مدل‌های سواد اطلاعاتی

صغری جهاندار لاشکی

لیسانس معارف اسلامی- دانشگاه آزاد اسلامی چالوس، آموزش معلمان ناپیوسته- دبیر آموزش و پرورش شهرستان ساری

چکیده

هدف از پژوهش حاضر "بررسی مدل‌های سواد اطلاعاتی از قبیل: مدل بروس، رویکرد حل مسئله، مدل کولثائو و مدل جستجوی اطلاعات" می‌باشد. روش پژوهش در این مقاله استادی-کتابخانه‌ای بوده و ابزار تحقیق عبارتند از: مجلات و کتب. سواد اطلاعاتی به عنوان مجموعه‌ای از مهارت‌ها به منظور توانایی شناسایی درست منابع اطلاعاتی، دسترسی و همچنین توانایی استفاده هدفمند از آنها وسیله و ابزاری برای توانمندی فردی است. دانشجویان به سبب ماهیت کاری و ارتباط گسترده با منابع اطلاعاتی و روند شتابان تکنولوژی‌های اطلاعاتی و ارتباطی به این ابزار نیازمند هستند. سواد اطلاعاتی کلید اصلی یادگیری مادام‌العمر است.

واژه‌های کلیدی: سواد اطلاعاتی، مدل‌های بروس، حل مسئله، کولثائو، مدل جستجوی اطلاعات.

مقدمه

انسان ذاتاً موجودی اجتماعی است که در هر دوره ای از زندگی برای بقا و رفع نیازهای خود و افرادی که با او می زیستند ناگزیر از آموختن مهارت‌های تازه ای بوده است. روزگاری تنها دغدغه انسان، تهیه غذا بود که برای رفع این نیاز، ناگزیر از آموختن مهارت شکار کردن شد. به سبب خصیصه ی کمال جویی، هر روز نیازهای تازه ای در زندگی انسان رخ نمود که به مدد قدرت تفکر، در صدد رفع آنها برآمد و راه پیشرفت و تحول را بر خود هموار کرد. تحولات جزء لاینفک جوامع انسانی هستند که مسبب پدید آمدن تمدن های جدید شده اند. جوامع انسانی، تاکنون دو موج تحول کشاورزی و صنعتی را پشت سر گذاشته اند و امروز سومین موج تمدن بر جهان سایه افکنده است (عشرت، ۱۳۸۲، ص ۵۶).

در این عصر، اطلاعات بطور گسترده و بدون عبور از صافی های خاص به افراد منتقل می شود و لاجرم به دنبال خود سوالهایی را در باب موثق بودن، کیفیت و صحت داده ها، مطرح می سازد. در آغاز قرن جدید، محیط اطلاعاتی جهان در معرض تغییرات عمده است و کشور ما ایران نیز از این تغییرات مستثنی نیست. یکی از بزرگترین چالشها، رشد چشمگیر اطلاعات است. اطلاعات کالایی ارزشمند و متأثر از نظام اقتصادی مبتنی بر دانش شناخته شده است. گسترش اطلاعات عامل بسیار مهمی است و بر اقتصاد ملی و فعالیتهای اجتماعی تاثیر خواهد داشت، بنابراین قطعا بر کل آموزش تاثیر گذار خواهد بود (شکیبا، ۱۳۸۹، ص ۸).

سواد اطلاعاتی مجموعه توانایی هایی است که به افراد کمک می کند تا تشخیص دهند اطلاعات چه زمانی مورد نیاز است و نیز آنها را در دستیابی به اطلاعات و ارزیابی و استفاده ی مؤثر از آن یاری می دهد و در محیط کنونی تغییرات سریع فناوری و ازدیاد منابع اطلاعاتی بیش از پیش اهمیت دارد.

سواد اطلاعاتی اساس یادگیری مادام العمر را تشکیل می دهد. در تمام رشته ها، در همه محیط های آموزشی و در همه سطوح آموزش جاریست و فراگیران را قادر به تسلط بر محتوا میکند و دامنه تحقیقات آنها را گسترش می دهد تا به گونه ای خود رهنمون شده و نظارت بیشتری بر یادگیری هایشان داشته باشند. سواد، شرط لازم شکل گیری جامعه مطلوب نیست، ولی نقش تسهیل کنندگی چشمگیری در این زمینه دارد. زیرا می توان در فهماندن اینکه چه چیزی مورد نیاز است یاد گرفته شود، به فراگیر مدد می رساند و زودتر و راحت تر او را به هدف مورد نظر می رساند.

هدف تحقیق: بررسی انواع مدل های سواد اطلاعاتی

روش و ابزار تحقیق: روش پژوهش در این مقاله مبتنی بر روش اسنادی-کتابخانه ای می باشد.^۱

مبانی نظری تحقیق

یکی از مباحث مهم عصر دانش، علاوه بر فناوری اطلاعات، «سواد اطلاعاتی» افراد جامعه است که نقش پویایی در روند یادگیری دارد. توانایی دستیابی، بازیابی و ارزیابی (تجزیه و تحلیل) اطلاعات به عنوان عامل برجسته سواد اطلاعاتی به شمار می آید. از این رو سواد اطلاعاتی را نه فقط توانایی و استعدادشناسایی اطلاعات می گویند، بلکه توانایی ارزیابی اطلاعات و

^۱ - پژوهش های انجام شده در زمینه سواد اطلاعاتی عبارتند از: -احمدی، پوهنمل جاوید. (بهار ۱۳۸۹ خورشیدی)، بردستانی، مرضیه. (۱۳۸۹)، بختیارزاده، اصغر. (۱۳۸۱). پندپذیر، معصومه، چشمه سهرابی، مظفر. (۱۳۹۱)، پورنقی رویا، اباذری زهرا. (۱۳۹۱)، جمشیدیان، عبدالرسول. (۱۳۹۰)، ربانی خوراسگانی، رسول، وارثی، حمیدرضا، اخوان مهدوی، محسن. (۱۳۹۲)، زمانی، عشرت. (۱۳۸۲)، زمانی نژاد، محبوبه. (۱۳۸۴)، شریعتمداری، علی. (۱۳۸۲)، شهبابی، محمود. (۱۳۸۴)، صیامیان، حسن و شهرابی، افسانه. (۱۳۸۳)، طباطبایی، ناهید. (۱۳۷۸)، فتاحی، رحمت اله. (۱۳۸۳)، قاسمی، علی حسین. (۱۳۸۳)، کرد نوقایی، رسول، پاشا شریفی، حسن. (۱۳۸۴)، معرفت، رحمان و عضدی، مرضیه. (۱۳۸۶)، نظری، مریم. (۱۳۸۴) و هاشمی، سیدمحمد. (۱۳۸۵).

استفاده کارآمد از آن تعریف می کنند. سواداطلاعاتی به صورت مستقیم با تفکر انتقادی در ارتباط است. در واقع سواد اطلاعاتی به مجموعه ای از مهارت‌ها و نگرش‌ها برای یادگیری مداوم اطلاق می شود. در محیط اطلاعاتی پیچیده کنونی افراد با انتخاب اطلاعات گوناگون مواجه هستند. سواد اطلاعاتی اساس یادگیری مادام العمر را شکل می دهد و می تواند افراد را برای تولید دانش جدید به منابع نامحدود هدایت کند. دانشکده‌ها و دانشگاه‌ها باید توجهی جدی به سواد اطلاعاتی داشته باشند و آن را در اهداف آموزشی خود بگنجانند. منظور از تفکر انتقادی آنست فرد، اطلاعات، گفته‌ها و نظریات و پیشنهادها را بررسی کند و هیچ اندیشه، پیشنهاد یا نظری را بدون ارزیابی نه رد کند و نه بپذیرد (الیس^۱، ۱۹۹۷، ص ۴۵).

و تعریفی آکادمیک و جامع از آن چنین است: فرایند نظام مند ذهنی مربوط به مفهوم آفرینی، کاربرد، تحلیل، ترکیب و ارزیابی فعالانه و ماهرانه اطلاعات جمع آوری شده یا تولید شده از طریق مشاهده، تجزیه، تحلیل، استدلال، یا ارتباطات بعنوان راهنمایی برای باور و عمل. تقویت تفکر پرسشگری و روش تحقیق در محیط های آموزشی می تواند با تقویت چهار حیطه شامل: خلاقیت، زبان، تصمیم گیری و تقویت قوای فرا شناختی همراه شود. عواملی که در تقویت و رشد رسانه های نوین آموزشی و روش تحقیق در آموزش نوین مؤثر هستند، مشارکت و همراهی اعضای گروه در زمینه روش تحقیق و کار با رسانه های نوین آموزشی است که به عواملی چون تحلیل مباحث و ارائه ایده ها و نظرات متفاوت؛ ارائه ایده های مخالف و مباحثه پیرامون آن؛ ادامه مباحث تا حل کامل مشکل و مشارکت فعال دانش آموز در یادگیری خود؛ و ارائه تکالیف و نتایج پژوهشها به یکدیگر، بستگی دارد.

تعریف سواد^۲

سواد برخلاف تعریف ساده آن، تنها به معنای توانایی خواندن و نوشتن نیست، بلکه مفهومی فراتر و هدف هایی والاتر از آن دارد. مهارتی اساسی برای توانمند سازی انسان در رشد عقل، منطقی، تفکر نظام مند و پژوهش. در واقع سواد پیش نیاز اصلی برای رشد فکری و توانایی انجام پژوهش است. بدون داشتن سواد نمی توان به منابع دانش بشری دست یافت و از آنها برای تولید دانش نو بهره گرفت. پیشرفت تمدن بشری را وابسته به سواد و توسعه آن در توده های سطوح پایین جامعه می داند. هر فعالیت پژوهشی که متکی بر تفکر نظام مند و مبتنی بر روش علمی است نیازمند داشتن سواد به مفهوم بسیط آن است (فتاحی، ۱۳۸۳، ص ۱۳۷).

انواع سواد

سواد رایانه ای^۳

سواد رایانه ای، گسترش از سواد سنتی^۴ است که مستلزم توانایی شخص در انجام اعمال اصلی و پایه با رایانه است. اعمالی مثل استفاده از بسته های نرم افزاری از پیش آماده، نرم افزارهای کتابخانه ای، بانک های اطلاعاتی^۵ روی دیسک فشرده^۶، پایگاه های اطلاعاتی پیوسته و اطلاعات شبکه ای روی اینترنت^۷ است باسواد رایانه ای^۸ قادر است رسانه های چاپی^۹ و الکترونیکی را رمزگشایی، ارزیابی، تجزیه و تحلیل و تولید کند. سواد شبکه ای این سواد دربرگیرنده دانشی است که معنی آن متضمن مواردی است چون آگاه بودن از گستره و کاربردهای منابع و خدمات اطلاعاتی شبکه های جهانی^{۱۰}، شناخت نقش

^۱. Alis

^۲. Literacy

^۳. Computer Literacy

^۴. Traditional Literacy

^۵. Database

^۶. Compact Disc

^۷. Internet

^۸. Computer Literate

^۹. Print Media

^{۱۰}. Network World

و نوید اطلاعات شبکه ای درمحل مشکلات و انجام فعالیتهای حیاتی پایه و شناخت نظامی که اطلاعات شبکه ای به واسطه آن تولید شده، سروسامان یافته و دسترس پذیر می شوند. مهارت های موردنیاز این سواد عبارتند از توانایی بازیابی انواع خاصی از اطلاعات از شبکه با استفاده از گروهی از ابزارهای کشف اطلاعات و آمایش اطلاعات شبکه ای و الکترونیکی به واسطه ترکیب آنها با دیگر منابع و نیز توانایی ارتقاء کیفیت اطلاعات جهت افزودن ارزش آن در موقعیت های ویژه و استفاده از اطلاعات شبکه ای برای تجزیه و تحلیل اتخاذ تصمیمات مربوط به مسائل شخصی و کاری و کسب خدماتی که موجب ارتقاء کیفیت زندگی می شوند.

سواد آموزی تابعی^۱

یونسکو^۲ در سال ۱۹۷۱، باسواد تابعی را اینطور تعریف می کند: باسواد تابعی شخصی است که پس از کسب مهارت ها و معلومات اساسی بتواند در کلیه فعالیت های اجتماعی که مستلزم سواد است به نحو موثری شرکت جوید و با استفاده از توانایی های خواندن و نوشتن و حساب کردن برای رشد خود و توسعه جامعه اش گام بردارد. به عبارت دقیقتر سواد آموزی (تابعی) خود تابعی از تغییرات محیطی و زمینه ای (فکری) هر جامعه در زمان های مختلف است (ابراهیم زاده، ۱۳۷۵، ص ۱۵۳).

سواد رسانه ای^۳

این مورد طوری مفهوم سواد را گسترش می دهد که شامل رسانه هایی که پس از چاپ ظهور کرده و چشم انداز اطلاعاتی ما را تحت استیلای خود قرار داده اند، بشود؛ هم چنین این سواد به مردم جهت درک، تولید و انتقال معانی در فرهنگی متشکل از تصاویر، کلمات و صدای نیرومند کمک نماید. باسواد رسانه ای قادر است رسانه های چاپی و الکترونیکی را رمز گشایی، ارزیابی، تجزیه و تحلیل و تولید کند (صیامیان و شهرابی، ۱۳۸۳، ص ۴۳۴).

سواد اطلاعاتی^۴

سواد اطلاعاتی از دو کلمه سواد و اطلاعات ترکیب یافته است. اطلاعات را مردم بیشتر مترادف با اخبار یا داده های قابل تغییر و تفسیر می دانند و سواد را عموماً به توانایی خواندن و در موارد خاص، توانایی فهمیدن یا تفسیر دقیق از یک موضوع اطلاق می شود. با ترکیب این دو کلمه مفهوم جدیدی به نام سواد اطلاعاتی به وجود می آید. سواد اطلاعاتی توانایی تشخیص زمان نیاز به اطلاعات، یافتن اطلاعات مورد نیاز و ارزیابی و بکار گیری موثر اطلاعات تعریف شده است (شریف مقدم، ۱۳۸۳، ص ۳۲۹).

سواد اطلاعاتی، توسط صاحب نظران مختلف، به گونه های متفاوتی تعریف شده است، از جمله: سواد اطلاعاتی، توانایی یافتن، درک، ارزیابی، بکارگیری و هدایت اطلاعات به خانه، محل کار و جامعه است (هروود^۵، ۲۰۰۲). سواد اطلاعاتی، مجموعه ای از توانایی های مورد نیاز افراد برای شناسایی اطلاعات به هنگام نیاز به آن و توانایی تعیین مکان، ارزیابی و به کارگیری موثر اطلاعات مورد نیاز است (فلدمن^۶، ۲۰۰۰). برای کسب سواد اطلاعاتی، فرد باید اطلاعات مورد نیاز خود را بشناسد و توانایی تعیین مکان، ارزیابی و به کارگیری موثر از اطلاعات مورد نیاز را داشته باشد (کمپل^۷، ۲۰۰۴).

1. Functional Literacy

2. Unesco

3. Media Literacy

4. Information Literacy

5. Hrod

6. Feldman

7. Campbell

یک فرد باسواد اطلاعاتی، شخصی است که می‌داند که اطلاعات صحیح و کامل، مبنایی برای تصمیم‌گیری هوشمندانه است؛ نیاز به اطلاعات را احساس می‌کند؛ پرسش‌ها را مبتنی بر نیازهای اطلاعاتی تنظیم می‌کند؛ منابع بالقوه اطلاعاتی را می‌شناسد؛ راهبردهای جستجوی موفقیت‌آمیز را توسعه می‌دهد؛ به منابع اطلاعاتی شامل فناوری‌های مبتنی بر رایانه و نظایر آن دسترسی پیدا می‌کند؛ اطلاعات را ارزیابی می‌کند؛ اطلاعات را برای بکارگیری در عملیات کاربردی سازماندهی می‌کند؛ اطلاعات جدید را به بدنه دانش موجود داخل می‌کند؛ اطلاعات را در اندیشه‌های مهم و نیز در حل مسائل به کار می‌گیرد.

مهارت‌های سواد اطلاعاتی به فرد کمک می‌کند تا ماهیت و مضامین نیازهای اطلاعاتی را بداند؛ به طور موثر و مناسب، به اطلاعات مورد نیاز دستیابی پیدا نماید؛ اطلاعات و منابع آن را به درستی مورد ارزیابی قرار دهد؛ به طور موثری از اطلاعات استفاده کند تا هدف مشخصی را به انجام رساند؛ مسائل اقتصادی، قانونی، اجتماعی و اخلاقی را در به کارگیری اطلاعات در دنیای مجازی درک کند (بنت^۱، ۲۰۰۵).

مفهوم سواد اطلاعاتی

واژه سواد در برگرفته مهارت‌های مورد نیاز برای هر شخص است تا بتواند نقش مناسبی را در جامعه ایفا کند. ساده ترین حالت سواد مشتمل بر توانمندی کاربرد زبان است، بدین معنا که فرد با سواد قادر به خواندن، نوشتن و درک زبان بومی خود باشد. خواندن، نوشتن و آشنایی با حساب هنوز به عنوان مهارت های اساسی درسواد به شمار می آیند، اما امروزه مهارت های دیگری نیز برای بهره گیری از اطلاعات، حضور بانشاط در جهان ارتباطات و تعامل پویا با رسانه ای مبتنی بر فناوری اطلاعات لازم است. اینگونه مهارت ها در عبارت سواد اطلاعاتی خلاصه می شود که آن را برای اولین بار زورکوفسکی در سال، ۱۹۷۴ میلادی مطرح کرد. البته، عبارت های دیگری همچون سواد کامپیوتری، سواد رسانه ای، سواد کتابخانه ای، اطلاعات الکترونیکی و سواد فناوری اطلاعات نیز مطرح شده است (طباطبائی، ۱۳۷۸).

تاریخچه سواد اطلاعاتی

تعبیر سواد اطلاعاتی را نخستین بار پل ژوکروفسکی^۲ به کار برد وی در طرح پیشنهادی خود به کمیسیون ملی علوم کتابداری و اطلاع رسانی ایالات متحده در ۱۹۷۴، به تبیین اهداف دستیابی به سواد اطلاعاتی پرداخت. او کسی را دارای سواد اطلاعاتی می‌داند که برای استفاده از منابع اطلاعاتی آموزش دیده باشد و بتواند با استفاده از اطلاعات مسائل خود را حل کند.

لی بورچینال^۳ در ۱۹۷۶ سواد اطلاعاتی را مهارت یافتن و استفاده از اطلاعات برای حل مشکلات و تصمیم گیری موثر و کارآمد کارآمد دانست. در تعریف بورچینال، سواد اطلاعاتی به سه مهارت مربوط شده است: یافتن، حل مشکلات و تصمیم گیری. وی نیز همچون ژوکروفسکی بر مهارت حل مسئله تأکید کرده است.

کیس هاملینگ^۴ مشاور ارتباطات جمعی، سواد اطلاعاتی عمومی را مطرح کرد که برای کسب آزادی و رهایی از چارچوب های کنترلی و محدود مؤسسه ها بدان نیاز است. از نظر وی باید به فرد فرصت داده شود تا در شرایط ویژه، خود به تنهایی تصمیم گیری کند. ویلیام دمو در سال ۱۹۸۶ دانش مربوط به ذخیره، بازیابی و انتقال اطلاعات و کار با فناوری های نوین را نیازمند قابلیت می‌داند که از آن به عنوان سواد اطلاعاتی یاد می‌شود. وی ضمن اشاره به جایگاه سواد اطلاعاتی به عنوان پیش نیاز یادگیری تمام عمر همگام شدن افراد را با رشد و پیشرفت فناوری ها در این مسیر ضروری می‌شمارد. سال ۱۹۹۰ سال بین المللی سواد نامیده شد و در واقع تلاشی ده ساله، برای کاهش بی سوادی رقم خورد. با آغاز دهه ۱۹۹۰ تعریف انجمن کتابداری آمریکا از سواد اطلاعاتی در سطح جهانی پذیرفته شد و به بحثی داغ در حوزه کتابداری تبدیل گردید (نظری، ۱۳۸۴،

1. Bennet

2. Paul Zhvkrvfsky

3. Lee Bvrchynal

4. Case Hamlyng

ص ۱۴). انجمن کتابداران آمریکا سواد اطلاعاتی را توانایی تشخیص نیاز به اطلاعات و توانایی مکان یابی، ارزیابی و استفاده مؤثر از اطلاعات موردنیاز تعریف می کند (صیامیان و شرابی، ۱۳۸۳، ص ۴۳۵).

ارزش سواد اطلاعاتی

ارزش سواد اطلاعاتی وقتی شناخته می شود که اطلاعاتی مورد نیاز باشد و توانایی یافتن، ارزشیابی کردن و بکار گرفتن اطلاعات مورد نیاز وجود داشته باشد. سواد اطلاعاتی مفهومی جدال بر انگیز است، مفهومی که مخاطبان گوناگون و در حال تغییر کتابخانه ها را با آمادگی های گوناگون در استفاده از کتابخانه مورد خطاب قرار می دهد. سواد اطلاعاتی، توانایی افراد برای فعالیت مؤثر در یک جامعه اطلاعاتی است. این امر مستلزم تفکر انتقادی^۱، آگاهی از اخلاق شخصی و حرفه‌ای، ارزیابی اطلاعات^۲، نیازهای اطلاعاتی^۳ متصور، اطلاعات سازماندهی شده^۴، ارتباط متقابل با اطلاعات شغلی و ایجاد کاربرد مؤثر اطلاعات در حل مشکلات، تصمیم گیری و تحقیق است و بالا بردن آن در سطح دانشگاه ها مستلزم آموزش، فرهنگ‌سازی و توسعه فناوری است. (یادگارزاده، پرنو و بهرامی، ۱۳۸۶، ص ۴۹).

عوامل مؤثر بر اهمیت سواد اطلاعاتی

- مهم ترین عواملی را که در سال های اخیر بر اهمیت سواد اطلاعاتی افزوده است، می توان به شرح ذیل خلاصه نمود:
- گسترش روز افزون فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی و پیوند مستمر آنها با زندگی روزمره افراد.
  - توسعه آموزش عالی بویژه در مقاطع تحصیلات تکمیلی و تنوع دانشجویان و دوره های آموزشی.
  - تغییر در شیوه ها و رویکردهای آموزشی و توجه به جایگاه تفکر انتقادی در آموزش.
  - تخصصی تر شدن زمینه های مطالعاتی و تحقیقاتی در همه رشته های علمی.
  - انفجار اطلاعات^۵، آلودگی اطلاعات و ضرورت استخراج منابع مناسب و معتبر.
  - گسترش دوره های آموزش از راه دور و محبوبیت آن در میان طبقات جامعه از جمله افراد شاغل.
  - افزایش تنوع در موضوع ها و شکل منابع اطلاعاتی.
  - آشفته‌گی موجود در سازماندهی و اعتبار منابع الکترونیکی دسترس پذیر از اینترنت.
  - توجه بیشتر به ضرورت آموزش همگانی و آموزش مادام العمر.
  - نیاز به همگامی با پیشرفت های برق آسای فناوری (منصوریان و نعیم آبادی، ۱۳۸۳)

سواد اطلاعاتی و فناوری اطلاعات^۶

سواد اطلاعاتی با مهارت های فناوری اطلاعات مرتبط است؛ اما در مورد افراد، نظام آموزشی و جامعه دارای مفاهیم ضمنی گسترده تری است. (معرفت و عضدی، ۱۳۸۶، ص ۲۳۰).

استانداردهای سواد اطلاعاتی

استانداردهای قابلیت سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی چارچوبی را برای ارزشیابی سواد اطلاعاتی دانشجو مشخص می کند. این استانداردها به شرح زیر خلاصه شده است:

^۱. Critical Thinking
^۲. Assessment Information
^۳. Information Needs
^۴. Information Is Organized
^۵. Information Explosion
^۶. Information Technology

- استاندارد اول

دانشجو با سواد اطلاعاتی باید بتواند مهارت های مبتنی بر رایانه را در رفع نیازهایش تسلط داشته باشد.

- شاخص های عملکرد

۱- دانشجو با سواد اطلاعاتی نیاز اطلاعاتی خود را مشخص می کند.

بازده های حاصله از فرآیند فوق برای دانشجو این است که:

با شرکت در بحث های کلاسی، مصاحبت با همکلاسی های خود و همچنین بحث های الکترونیکی موضوع تحقیق خود را مشخص و اطلاعات مورد نیاز خود را شناسایی و مشخص می کند.

۲- دانشجو با سواد اطلاعاتی، انواع منابع اطلاعاتی را با فرمت های گوناگون مشخص و استفاده می کند.

- بازده های حاصله از فرآیند فوق برای دانشجو این است که:

الف- چگونگی تهیه، سازماندهی و توزیع اطلاعات رسمی و غیررسمی را می شناسد.

ب- ارزش و تفاوت های بالقوه منابع اطلاعاتی را در رسانه های گوناگون مشخص می کند.

پ- هدف و مخاطبین منابع بالقوه را شناسایی می کند.

ت- بین منابع اولیه و ثانویه تفاوت قایل می شود.

۳- دانشجو با سواد اطلاعاتی باید هزینه ها و فواید حاصل از اطلاعات مورد نیاز را در نظر بگیرد.

- بازده های حاصله از فرآیند فوق برای دانشجو این است که:

الف- قابلیت دسترسی به اطلاعات مورد نیاز را مشخص می سازد و راهبردهای دستیابی به اطلاعات را تعیین می کند.

ب- امکان دستیابی به مهارت و یا زبان جدید را برای جمع آوری اطلاعات مورد نیاز در نظر می گیرد.

پ- برای دستیابی به اطلاعات مورد نیاز، زمان و برنامه مشخصی را در نظر می گیرد.

۴- دانشجو با سواد اطلاعاتی، ماهیت و وسعت اطلاعات مورد نیاز را مورد ارزشیابی مجدد قرار دهد.

بازده های حاصله از فرآیند فوق برای دانشجو این است که:

الف- اطلاعات اولیه مورد نیاز را برای تجدیدنظر، ویرایش و دوباره سازی مجدداً مرور می کند.

ب- ملاک ها را برای اتخاذ تصمیم پیرامون انتخاب اطلاعات مشخص می کند.

استاندارد دوم

دانشجو با سواد اطلاعاتی، به اطلاعات مورد نیاز به طور مؤثر و کارا دسترسی پیدا می کند.

- شاخص های عملکرد

۱- دانشجو با سواد اطلاعاتی، مناسبترین روش های جستجو و نظام های بازیابی اطلاعات^۱ را برای دستیابی به اطلاعات مورد نیاز انتخاب می کند.

- بازده های حاصله از فرآیند فوق برای دانشجو این است که:

الف- روش های مناسب جستجو را شناسایی می کند.

^۱. Information Retrieval Systems

- ب- فایده‌ها و قابلیت کاربرد روش های گوناگون جستجو را پیدا می‌کند.
- پ- وسعت، محتوا و سازماندهی نظام های بازیابی اطلاعات را جستجو می‌کند.
- ج- مؤثرترین و کارآمدترین شیوه‌های دستیابی به اطلاعات را از میان روش های جستجو و یا نظام های بازیابی اطلاعات انتخاب می‌کند.
- ۲- دانشجو با سواد اطلاعاتی، راهبردهایی برای طرح جستجو انتخاب و آنها را اجرا می‌کند.

- بازده‌های حاصله از فرآیند فوق برای دانشجو این است که:

- الف- طرحی برای جستجوی متناسب با روش تحقیق می‌پروراند.
- ب- کلیدواژه‌ها، مترادف ها و کلمات مناسب را برای جستجوی اطلاعات شناسایی می‌کند.
- پ- لغات کنترل شده خاص آن رشته و یا منبع اطلاعاتی را انتخاب می‌کند.
- ج- راهبرد جستجو را با استفاده از فرمان های مناسب نظام بازیابی اطلاعات انتخاب می‌کند.
- د- راهبرد جستجو را در نظام های گوناگون بازیابی اطلاعات با تنوع واسطه‌های کاربران و موتورهای گوناگون جستجو و همچنین استفاده از فرمان به زبان ها، پروتکل‌ها و پارامترهای گوناگون اجرا می‌کند.
- ز- در هنگام جستجو، پروتکل های جستجوگر مناسب با رشته را به کار می‌گیرد.
- ۳- دانشجو با سواد اطلاعاتی، اطلاعات را از شبکه اینترنت و یا منابع دیگر بازیابی می‌کند.

- بازده‌های حاصله از فرآیند فوق برای دانشجو این است که:

- الف- نظام های گوناگون جستجو را در فرمت های گوناگون بازیابی می‌کند.
- ب- طرح ها و نظام های طبقه‌بندی گوناگون را برای استقرار منابع اطلاعاتی در داخل کتابخانه یا برای شناسایی سایت ها و پایگاه های اطلاعاتی به کار می‌گیرد.
- ث- سرویس های اینترنتی ویژه و یا سرویس های شخصی موجود در مؤسسه را برای بازیابی اطلاعات موردنیاز به کار می‌گیرد.
- ج- روش های گوناگون پژوهش نظیر پیمایش، نامه، مصاحبه و روش های دیگر جمع‌آوری اطلاعات را به کار می‌برد.
- ۴- در هنگام نیاز، دانشجو با سواد اطلاعاتی راهبردهای جستجو را اصلاح می‌کند.

- بازده‌های حاصله از فرآیند فوق برای دانشجو این است که:

- الف- کمیت، کیفیت و تناسب نتایج جستجو را مورد سنجش و ارزشیابی قرار می‌دهد تا ببیند که آیا نظام های بازیابی اطلاعات در اشکال گوناگون با روش های متفاوت جستجو می‌تواند به کار گرفته شود.
- ب- شکاف ها را در اطلاعات بازیابی شده شناسایی می‌کند تا تعیین کند که آیا راهبرد جستجو باید مورد تجدیدنظر و ویرای قرار بگیرد.
- ج- جستجو را با راهبردهای تجدیدنظر شده تکرار می‌کند.
- ۵- دانشجو با سواد اطلاعاتی، اطلاعات را از منابع مربوطه استخراج، ثبت و مدیریت می‌کند.

- بازده‌های حاصله از فرآیند فوق برای دانشجو این است که:

- الف- از میان فناوری های گوناگون، مناسب ترین آنها را برای استخراج اطلاعات انتخاب می‌کند.
- ب- نظامی را برای سازماندهی اطلاعات ایجاد می‌کند.
- پ- منابعی که اطلاعات از آنها نقل شده یادداشت می‌کند تا در آینده به عنوان مأخذ از آنها استفاده کند.
- ج- فناوری های گوناگون را برای مدیریت اطلاعات انتخاب شده به کار می‌برد.

- استانداردهای سوم

دانشجو با سواد اطلاعاتی، اطلاعات و منابع آنها را به طور نقادانه ارزشیابی می‌کند و اطلاعات انتخاب شده را به دانش پایه و یا نظام ارزشی قبلی خود تلفیق می‌کند.

- شاخص‌های عملکرد

- ۱- دانشجو با سواد اطلاعاتی، عقاید اصلی جمع‌آوری شده از منابع گوناگون را خلاصه می‌کند.
- بازده‌های حاصله از فرآیند فوق برای دانشجو این است که:
الف- متون را می‌خواند و عقاید اصلی را انتخاب می‌کند.
ب- مفاهیم موجود در متن را تفسیر کرده و به زبان خود آنها را بیان می‌کند.
ج- نقل قول‌های مستقیم را کلمه به کلمه نقل می‌کند.
- ۲- دانشجو با سواد اطلاعاتی ملاک‌هایی را برای ارزشیابی اطلاعات و منابع آنها به کار می‌برد.

- بازده‌های حاصله از فرآیند فوق برای دانشجو این است که:

- الف- به منظور مشخص کردن اعتبار، ثبات، صحت، دقت و زمان انقضای اطلاعات، منابع آنها مورد بررسی و مقایسه قرار می‌گیرد.
- ب- ساختار، منطق استدلال‌های ارائه شده و یا روش‌ها را تجزیه و تحلیل می‌کند.
- پ- تعصب، خدعه و حيله، یا دستکاری اطلاعات را تشخیص می‌دهد.
- ج- زمینه‌های فرهنگی، فیزیکی که اطلاعات در آنها ساخته شده را می‌شناسد و تأثیر زمینه را در تفسیر اطلاعات می‌فهمد.
- ۳- دانشجو با سواد اطلاعاتی، عقاید اصلی را با هم ترکیب می‌کند تا مفهوم جدیدی را بسازد.

- بازده‌های حاصله از فرآیند فوق برای دانشجو این است که:

- الف- ارتباط بین مفاهیم را می‌شناسد و آنها را براساس شواهد و مستندات با هم ترکیب می‌کند.
- ب- فرضیات جدیدی را که به اطلاعات اضافه نیاز دارند مطرح می‌کند.
- پ- رایانه و فناوری‌های دیگر را به کار می‌برد.
- ۴- دانشجو با سواد اطلاعاتی، دانش جدید را با دانش قبلی مقایسه می‌کند تا به تناقض‌ها، ارزش‌های افزایش یافته و یا دیگر ویژگی‌های اطلاعات پی ببرد.

- بازده‌های حاصله از فرآیند فوق برای دانشجو این است که:

- الف- مشخص می‌کند که آیا اطلاعات موجود برای تحقیق کافی است و یا به اطلاعات دیگری هم نیاز می‌باشد.
- ب- ملاک‌هایی را به کار می‌برد تا تعیین کند که آیا اطلاعات موجود اطلاعاتی که از سایر منابع به دست آمده است را نقض یا اثبات می‌کند.
- ت- براساس اطلاعات جمع‌آوری شده به نتیجه‌گیری می‌پردازد.
- ج- نظریه‌ها و تئوری‌ها را با تکنیک‌های مناسب موضوع آزمایش می‌کند.
- د- دقت و صحت احتمالی را با در نظر گرفتن منابع اطلاعات، محدودیت‌های ابزار و راهبردهای جمع‌آوری اطلاعات و همچنین مستدل بودن نتایج می‌سنجد.
- ر- دانش جدید را با دانش قبلی تلفیق می‌کند.
- ز- اطلاعاتی را که دال بر وجود شواهد و مدارک برای موضوع هستند را انتخاب می‌کند.

۵- دانشجویان با سواد اطلاعاتی مشخص می‌کنند که آیا دانش جدید تأثیری روی نظام ارزشی فرد دارد و سعی در تطبیق و رفع تفاوت‌ها دارد.

- بازده‌های حاصله از فرآیند فوق برای دانشجویان این است که:

- الف- نقطه نظرات متفاوت را در ادبیات تحقیق کشف می‌کند.
- ب- تصمیم می‌گیرد که نقطه نظرات متفاوت را رد کند و یا آنها را بپذیرد.
- ۶- دانشجویان با سواد اطلاعاتی، درک و تفسیر اطلاعات را از طریق گفت‌وگو با دیگران، با متخصصان موضوع، با افراد تجربه‌دار و استادکاران اعتبار می‌بخشد.

- بازده‌های حاصله از فرآیند فوق برای دانشجویان این است که:

- الف- در بحث‌های کلاسی و مباحثات دیگر شرکت می‌کند.
- ب- در کلاس‌های درس الکترونیکی شرکت می‌کند و بحث و گفت‌وگو پیرامون موضوع را در این کلاس‌ها تشویق می‌کند.

استفاده از چارچوب سواد اطلاعاتی

به اعتقاد بوندی^۱ (۲۰۰۴)، شش استاندارد هسته‌ای که زیر بنای سواد اطلاعاتی را تشکیل می‌دهند عبارتند از:

- درک و به رسمیت شناختن نیاز به اطلاعات از سوی فرد و توانایی تعیین محتوای نیاز اطلاعاتی.
- درک نیاز به اطلاعات به صورت بسیار موثر.
- توانایی ارزیابی انتقادی اطلاعات یافت شده و نیز ارزیابی روش جستجوی به کار گرفته شده برای دسترسی به اطلاعات.
- مدیریت اطلاعات گردآوری شده.
- توانایی ارائه مفاهیمی جدید با استفاده و درک اطلاعات یافت شده.
- توانایی استفاده از اطلاعات به صورت کامل و با درک تمامی جوانب آن به صورت کامل.

این چارچوب شامل استانداردها و نتایج یادگیری است که در بر دارنده خصوصیات، ویژگی‌ها، فرایندها، دانش^۲، مهارت‌ها^۳، نگرش‌ها^۴، باورها^۵ و آرمان‌ها^۶ اشخاص است. در حقیقت، استانداردها ریشه در مهارت‌های عمومی و مهارت‌های اطلاعاتی دارد که این مسئله به وسیله مفهوم مشخص و ساختار یافته‌ای تحت تأثیر قرار می‌گیرد.

مهارت‌های عمومی عبارتند از حل مسأله، همکاری و کار گروهی، ارتباطات و تفکر انتقادی. مهارت‌های اطلاعات شامل جستجوی اطلاعات، استفاده از اطلاعات و تسلط بر فناوری اطلاعات می‌باشد. ارزش‌ها و اعتقادات شامل استفاده عاقلانه و منطقی اطلاعات، مسئولیت اجتماعی و کار گروهی (مشارکت) می‌باشد. قابل ذکر است که هر سه این فاکتورها (مهارت‌های عمومی، مهارت‌های اطلاعاتی و ارزش‌ها و اعتقادات) در سواد اطلاعاتی خلاصه می‌شود.

این چارچوب، از نفوذ سواد اطلاعاتی در طراحی و آموزش برنامه‌های آموزشی در برنامه درسی پشتیبانی می‌کند. این چارچوب این پتانسیل را داراست تا در قالب اهداف برنامه‌های درسی و آموزشی از نتایجی کارآمد را ارائه نماید. این سرویس همچنین به صورت حرفه‌ای تری در آموزش با ایجاد فرصتی مناسب در بیان استانداردهای لازم با مدیران سطوح ارشد از دیگر بخش‌ها و به منظور توسعه صریح و روشن برای ارتقاء سطح سواد اطلاعاتی فراگیران در تمام رخ می‌دهد.

^۱. Bondi

^۲. Knowledge

^۳. Skills

^۴. Attitudes

^۵. Beliefs

^۶. Ideals

بهترین تجربه ارزشیابی این چارچوب عبارت است از:

- ایجاد فرایند برنامه ریزی مستمر / بهبود برنامه.
- اقدامات تقویتی مستقیم به سوی اهداف جلسه و اهداف برنامه.
- ادغام همراه با درس وارزیابی برنامه آموزشی و همچنین ارزیابی سازمانی و منطقه ای و حرفه ای. بررسی اثربخشی برنامه های سواد اطلاعاتی منعکس کننده ماهیت عمومی، موازی، یکپارچه و اجزای برنامه است. بررسی اثر بخشی اجرای سیاست در سطح سازمانی باید مکمل و حمایت از طرح در سطح کلان برنامه باشد؛ بنابراین به منظور پیاده سازی موثر این چارچوب، لازم است تا مراکز مختلف فعالیت های خود را بررسی و اهداف آموزشی خود را در جهت توسعه و ارتقاء کیفیت برنامه درسی تغییر دهند که بی شک در این میان معلمان و کتابداران، به منظور ترویج درک و پذیرش از آموزش سواد اطلاعاتی نقشی پررنگ تر را ایفا می کنند (بوندی^۱، ۲۰۰۴).

سطوح آموزش سواد اطلاعاتی

آموزش سواد اطلاعاتی از سطح ساده به پیشرفته عبارتند از:

۱. آموزش با گرایش منابع اطلاعاتی. در این نوع آموزش، بر شناساندن منابع اطلاعاتی تأکید می شود و استفاده از کتاب به عنوان بهترین گزینه برای ارتقای سطح دانش فراگیران مورد تأکید است.
۲. آموزش با گرایش نظام ها و خدمات اطلاعاتی. در این نوع، بر آموزش چگونگی استفاده از نظام های اطلاعاتی و ابزارهای کمکی آنها تأکید می شود و طی آن مهارت های کتابخانه ای به افراد آموخته می شود. این مرحله بخشی از آموزش اطلاعاتی است، به شرط آنکه نظام ها و خدمات به عنوان ابزار استفاده از اطلاعات مورد توجه قرار گیرند.
۳. آموزش با گرایش آموزش کاربران. در این نوع تأکید بر کاربران و نیازهای آنان است، عبارت "هدایت کاربر" جایگزین "آموزش کتابخانه ای" می شود. در این نوع آموزش کاربر جزء ضروری آموزش اطلاعاتی است و انسان بخشی از نظام ذخیره و بازیابی اطلاعات است.
۴. آموزش با گرایش تمرکز بر روی اطلاعات. با پذیرش این نکته که تمامی آنچه که آموزش اطلاعاتی در پی آن است خود اطلاعات است، مهارت های اطلاعاتی به عنوان بخش لاینفکی از مهارت های زندگی افراد تلقی می شوند و روی توانایی فرد در مقابله با محیط تأثیر می گذارند. توجه بسیار زیاد به مهارت های اطلاعاتی در برخی موارد موجب غفلت از سایر مراحل آموزش اطلاعاتی شده و در مواردی نیز دانش مربوط به ماهیت و وجود اطلاعات مورد بی توجهی قرار گرفته است (جرج^۲، ۲۰۰۱).

یافته های پژوهش

مدل های سواد اطلاعاتی

۱- مدل بروس^۳

در زمینه سواد اطلاعاتی و با سواد اطلاعاتی شدن، مدل "بروس"، مدلی است که بیشترین ارجاعات را به خود اختصاص داده است. "بروس" با بهره گیری از "روش پدیده شناختی"، با مصاحبه های عمیق و تمرکز بر پرسش های کلیدی به شناسایی هفت مسیر مختلف آموختن سواد اطلاعاتی با عنوان "وجوه هفتگانه سواد اطلاعاتی" پرداخته است. در واقع این مدل به گونه ای نیست که هر گروه از افراد را در وجهی خاص قرار دهد، بلکه هفت مسیر متفاوت را برای تجربه سواد اطلاعاتی تبیین می کند. این وجوه هفتگانه سواد اطلاعاتی در بر گیرنده طیفی از مفاهیم یعنی "مفهوم فناوری اطلاعات" تا "مفهوم خرد" است.

^۱. Bundy

^۲. George

^۳. Bruce Model

گفتنی است که این مدل به عنوان یک متن کلیدی در پژوهش های مختلف این حوزه مورد استناد قرار می گیرد و از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

۲- رویکرد حل مسئله^۱

"رویکرد حل مسئله اطلاعاتی شش مهارت بزرگ" مدل دیگری است که استفاده وسیع و گسترده ای در آموزش مهارت های اطلاعاتی ایالات متحده را به خود اختصاص داده است. این مدل را که "آیزنبرگ"^۲ و "بروکویتز"^۳ ارائه کرده اند. رویکردی کلی به حل مسئله اطلاعاتی دارد و شش گام اصلی را برای یادگیری عرضه می کند. هرچند تقدم و تاخر این مراحل ششگانه بسته به هر مورد جستجو ممکن است تغییر کند، لیکن برای موفقیت در تحلیل و حل موفق یک مسئله پشت سر گذاشتن این مراحل ضروری است:

- تعریف و درک مسئله اطلاعاتی
- استراتژی های جستجوی اطلاعات
- جایابی و دسترسی
- استفاده از اطلاعات
- ترکیب
- ارزیابی

۳- مدل کولنائو^۴

کولنائو مدلی از فرایند جستجوی اطلاعات ابداع نمود که برگرفته از الگوهای رایجی است که از مطالعات مستمر و طولانی مدت وی روی رفتار جستجوی اطلاعات دانش آموزان دبیرستانی بدست آمده است. این مدل تا حد بسیار زیادی به مدل آیزنبرگ و بروکویتز شباهت دارد. مدل وی مشتمل بر رشد پیشرفت تفکرات در خصوص یک موضوع پژوهشی به همراه فرایند کاوش، عملیات جستجو و استفاده از منابع اطلاعات است. این مدل از مکانیسم های خشک و خالی جستجوی اطلاعات پا فرا گذاشته و سه حوزه یعنی محرک (احساس)، شناخت (تفکر) و جسم (اعمال و استراتژی ها) را در هم آمیخته است. در مجموع حوزه های زیر برای هر مرحله از فرایند کاوش مشترک هستند:

- آغاز کردن
- گزینش
- کاوش
- فرمول بندی
- خاتمه کاوش یا ارائه

۴- مدل جستجوی اطلاعات^۵

این مدل در واقع مدل متداول دهه ۱۹۸۰ است که ارتباط میان مفاهیم کاربر و رفتار کاربر را ترسیم می کند و برگرفته از دو مدل یعنی مدل "ویلسون"^۶ موسوم به "روابط بینابینی میان حوزه ها در حوزه مطالعاتی کاربر" و مدل "رفتار اطلاع یابی کریکلاس" است.

^۱. Approach To Problem Solving

^۲. Eisenberg

^۳. Brookowitz

^۴. Kolsao Model

^۵. Model Of Information Search

^۶. Wilson

بر اساس این مدل کاربر نیاز را در زمینه ای ادراک می کند که در واقع محیط کاربر محسوب می شود. بدین مفهوم که کاربر در یک محیط یا موقعیت فرضی (مثلا " حین تحصیل) یک نیاز اطلاعاتی (مثلا " نوشتن یک مقاله پژوهشی) را احساس و ادراک می نماید. نیاز ادراک شده به جستجوی اطلاعات و ارائه تقاضاهایی در خصوص طیف متنوعی از منابع می انجامد. این منابع اطلاعات مشتمل بر سیستم های اطلاعاتی (کتابخانه های دانشگاهی و عمومی)، منابع انسانی (متخصصان، اساتید و همکاران) و سایر منابع (کتابخانه شخصی و رسانه ها) هستند. رفتار اطلاع یابی می تواند با موفقیت به انجام رسد یا با شکست روبرو شود. در صورت موفقیت، اطلاعات جایابی شده مورد استفاده قرار می گیرند که این امر می تواند منجر به برآورده شدن یا نشدن اطلاعات گردد (و بر و جانسون^۱، ۲۰۰۰).

- مزایای سواد اطلاعاتی

تسلط به سواد اطلاعاتی به معنای واقعی آن می تواند بستر لازم برای توانمند سازی پژوهشگران در برنامه ریزی بهتر برای مدیریت فرآیند پژوهش و دسترسی به اطلاعات مناسب برای هر مرحله از کار و نهایتا تولید دانش جدید را به وجود آورد. ایجاد انگیزه و جرات دست زدن به فعالیت های پژوهشی از دیگر مزایای سواد اطلاعاتی است و با اطمینان می توان گفت که بین سطح سواد اطلاعاتی در یک جامعه و میزان رشد دانش در آن جامعه رابطه مستقیم وجود دارد. فرآیند فعالیت های ذهنی یک پژوهشگر در جریان انجام یک پژوهش به طور دائم با اطلاعات، چالش برای دسترسی موثر به آن و نیز پردازش آن در گیر است. به همین منظور می توان آموزش مهارت های گوناگون اطلاع یابی و مهارت های تکمیلی همچون تفکر تحلیلی و انتقادی را در سر فصل درس روش تحقیق گنجانید؛ به عبارت دیگر، می توان در هر مرحله از روش تحقیق، به مهارت های سواد اطلاعاتی که در آن مرحله کاربرد دارد توجه کرد و آن را به منزله یکی از ارکان عمده در مراحل متوالی فرآیند پژوهش برجسته کرد (فتاحی، ۱۳۸۳، ص ۱۴۷).

اهمیت مهارت در سواد اطلاعاتی

مهارت های سواد اطلاعاتی مهارتهایی هستند که هر شخصی در طول زندگی به آنها نیاز دارد. همه افراد اغلب به دنبال اطلاعات هستند. زیرا اطلاعات^۲ به آنها کمک می کند تا انتخاب کنند، ارتباط برقرار کنند و از کارهای خود نتیجه گیری نمایند. چنانچه کسی بتواند نیاز اطلاعاتی خود را تشخیص دهد، محل اطلاعات مورد نیاز خود را شناسایی کند.

۱- محققان با دیدگاه تحقیقات-مدار: آنهایی که سواد اطلاعاتی را در حیطه مهارت های انجام تحقیقات علمی و دانشگاهی بررسی می کنند. لیندا ایوانز، مایکل ایزنبرگ و روبرت برکوویتز از این جمله هستند.

۲- محققان با دیدگاه سازمان-مدار: آنهایی هستند که سواد اطلاعاتی را در عرصه یک سازمان، موسسه یا نهاد اجتماعی و حتی انجام کارهای روزمره مورد توجه قرار می دهند (فتاحی، ۱۳۸۳، ص ۱۱۸). بررسی استانداردهای سواد اطلاعاتی برای هر گروه یا قشر نشان دهنده نیاز به کسب مهارت های فکری و نیز آشنایی به زبان انگلیسی به عنوان پیش نیاز و شرط لازم برای تسلط به مهارت های سواد اطلاعاتی است. فرد برای دستیابی به اطلاعات، کاربرد و نیز سازماندهی آن، نه تنها باید به سواد رایانه ای مجهز باشد، بلکه دانش لازم را در مورد تکنولوژی مورد نیاز برای دسترسی به اطلاعات و سازماندهی آن دارا باشد (پریخ، ۱۳۸۶، ص ۷۰). این مهارت به ویژه در کشور ما که زبان مادری انگلیسی نیست، باید مورد توجه باشد. امروز بخش عمده ای از اطلاعات به زبان انگلیسی، زبان مورد استفاده در بسترها و محمل های دسترسی جهانی به اطلاعات است. زبان انگلیسی، زبان فناوری اطلاعات است و برای نشان دادن اجزاء اینترنت، پایگاه های اطلاعاتی و صفحه های الکترونیکی، چگونگی کار با آنها و استفاده از آنها مورد استفاده قرار می گیرد. بنابراین، کسانی می توانند از فناوری به صورت بهینه استفاده کنند که مسلط به این زبان باشند (همان منبع، ص ۷۶).

¹. Webber & Johnston

². Information

پیشنهادات تحقیق

۱. تغییر نگرش کلی نظام آموزشی با رویکردی نو و مطلوب در زمینه تحقیق و نقد و پرسشگری
۲. ایجاد تغییرات کلیدی و مرتبط با نیازها در کتاب های درسی
۳. تقویت مهارت استنباط و تجزیه و تحلیل در راستای تقویت روحیه ی نقد و پرسشگری
۴. تقویت مهارت تفسیر اطلاعات
۵. پرورش مهارت مشاهده
۶. شرکت دادن دانشجویان در بحث های کلاسی
۷. گسترش روحیه ی کار گروهی
۸. عملیاتی کردن تلاش ها و شیوه های آموزشی دانایی محور به جای حافظه محور
۹. ایجاد تحولی بنیادین به منظور ترویج و تحکیم جنبش نرم افزاری و...
۱۰. تدوین و اجرای سیاست های انگیزشی و تشویقی برای دانشجویان محقق
۱۱. آموزش نیروی انسانی توسط استادان مجرب در قالب کارگاه های رایانه و مهارت های مربوط به آن
۱۲. طرح موضوع به صورت کاربردی در همایش ها
۱۳. تشویق اساتید به آزمایش کردن و کاربرست روش های نو تدریس و ارزشیابی و رسانه های نوین آموزشی
۱۴. ایجاد محیط آزاد و روابط صمیمانه میان دانشجویان و اساتید برای کاربرست یافته ها و روش های نوین.
۱۵. تشخیص ارزش کار و تشویق افرادی که به آزمایش روش های نوین مبادرت می ورزند.
۱۶. برای پرسش های دانشجویان باید اهمیت قائل شد و آنان را راهنمایی کرد تا خود جواب پرسش ها را بیابند. (تقویت روحیه پرسشگری و کنجکاوی)
۱۷. تجدید نظر در تدوین بعضی از کتاب های درسی با رویکرد کاربردی متون به ویژه در زمینه روش تدریس و تحقیق و فصل بندی موضوعی آن
۱۸. تأکید بر فعالیت ها و مهارت های خارج از کلاس و کاربرست آموزه های علمی در زندگی عادی.

نتیجه گیری

نظر به اینکه امروزه مهارت های سواداطلاعاتی در زندگی شخصی و حرفه ای نقش تعیین کننده ای دارد، از جمله مهارت های زندگی به شمار می رود. یادگیری در جهان متحول کنونی روندی مداوم دارد. آنجایی که نمی توان در تمام طول عمر از آموزش های رسمی بهره مند بود، افراد باید بتوانند به صورت مستقل به یادگیری بپردازند و اطلاعات، دانش و مهارت خود را با تغییرات همخوان کنند. برای اینکه بتوان به صورت مستقل به یادگیری پرداخت، باید بتوان نیازهای اطلاعاتی^۱ خود را شناسایی کرد، راه های دسترسی به اطلاعات مورد نیاز و چگونگی ارزیابی و استفاده از اطلاعات را در زمان نیاز دانست. از آنجایی که سواد اطلاعاتی، توانایی شناسایی، دسترسی و استفاده موثر از اطلاعات می باشد، باسوادان اطلاعاتی فراگیران مادام العمر به شمار می آیند و این امر، با توجه به تسلط گسترده فناوری نوین در تولید، ذخیره و توزیع اطلاعات از اهمیت خاصی برخوردار است. بر همین اساس سواد اطلاعاتی مبنای «یادگیری مادام العمر» را تشکیل می دهد. این نوع از سواد برای همه رشته ها، همه محیط های یادگیری و همه سطوح آموزشی مشترک است. سواد اطلاعاتی یادگیرندگان را قادر می سازد که بر محتوای اطلاعات تسلط یابند و کندوکاوهای خود را گسترش دهند، خود هدایتگری خویش را تقویت کنند و کنترل بیشتری بر یادگیری خویش به دست آورند.

^۱. Information Needs

منابع

۱. احمدی، پوهنمل جاوید. (بهار ۱۳۸۹ خورشیدی). روش تحقیق کتابخانه‌ی بی و اجتماعی، کابل: انتشارات رسالت.
۲. بردستانی، مرضیه. (۱۳۸۹). بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز، پایان نامه کارشناسی ارشد، اهواز: دانشگاه شهیدچمران.
۳. بختیارزاده، اصغر. (۱۳۸۱). بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان دانشگاه الزهراء، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران.
۴. پندپزیر، معصومه، چشمه سهرابی، مظفر. (۱۳۹۱). بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه بر اساس مدل شش مهارت بزرگ آیزنبرگ و برکویتز، پایان نامه کارشناسی ارشد، کرمانشاه: دانشگاه علوم پزشکی.
۵. پورنقی رویا، ابازری زهرا. (۱۳۹۱). بررسی تطبیقی میزان سواد اطلاعاتی کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران، علوم پزشکی شهید بهشتی، تربیت مدرس، تهران و شهید بهشتی، نشریه مدیریت سلامت، جلد ۱۱ شماره ۳۱.
۶. حافظ نیا، محمد رضا. (۱۳۸۶). مقدمه بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران: انتشارات سمت.
۷. حیدری همت آبادی، زهرا، موسی پور، نعمت اله و حری، عباس. (۱۳۸۶). نظام برنامه ریزی درسی متناسب با توسعه ی سواداطلاعاتی، فصلنامه مطالعات برنامه ریزی درسی، سال اول شماره ۴.
۸. جمشیدیان، عبدالرسول. (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین سواد اطلاعاتی و قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی دانشگاه اصفهان، فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی، سال چهاردهم، شماره ۱.
۹. ربانی خوراسگانی، رسول، وارثی، حمیدرضا، اخوان مهدوی، محسن. (۱۳۹۲). بررسی نقش و جایگاه سواد اطلاعاتی بر مشارکت الکترونیکی شهروندان در مدیریت شهری، پایان نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده، دانشگاه اصفهان.
۱۰. زمانی، عشرت. (۱۳۸۲). استانداردهای سواد اطلاعاتی، فصلنامه اطلاع رسانی. دوره ۱۹، شماره اول و دوم.
۱۱. زمانی نژاد، محبوبه. (۱۳۸۴). خلاقیت و بالندگی سازمان‌ها، فصلنامه دنیای نو، شماره ۵.
۱۲. شریعتمداری، علی. (۱۳۸۲). روانشناسی تربیتی، تهران: امیرکبیر.
۱۳. شهبابی، محمود. (۱۳۸۴). تفکر انتقادی و آموزش انتقادی، مجله رشد آموزش علوم اجتماعی، شماره ۲۷.
۱۴. شعبانی، حسن. (۱۳۹۱). روش تدریس پیشرفته - آموزش مهارت‌ها و راهبردهای تفکر، تهران: انتشارات سمت.
۱۵. صیامیان، حسن و شهبابی، افسانه. (۱۳۸۳). ویژگی‌های باسواد اطلاعاتی در قرن بیست و یکم، مراکز اطلاع رسانی و موزه‌ها، در سمینار آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها، مراکز اطلاع رسانی و موزه‌ها، مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.
۱۶. طباطبایی، ناهید. (۱۳۷۸). بررسی مفهوم سواد اطلاعاتی، پایان نامه کارشناسی، دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
۱۷. طالب، مهدی. (۱۳۸۰ خورشیدی). شیوه‌های عملی مطالعات اجتماعی روش تحقیق عملی، تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران تابستان.
۱۸. فرانکفورد، چاوار و دیوید نچمایس. (۱۳۸۵ خورشیدی). روش‌های پژوهش در علوم اجتماعی. مترجمان، داکتر فاضل لاریجانی و رضا فاضلی، تهران: انتشارات دانشگاه سمت.
۱۹. علی نژاد محمدآبادی مهرانگیز، سرمدی محمدرضا، زندی بهمن، شبیری سیدمحمد. (۱۳۹۲). بررسی سطح سواد اطلاعاتی و نقش آن در فرایند آموزش یادگیری الکترونیکی دانشجویان، پایان نامه کارشناسی ارشد، کرمان: دانشگاه شهید باهنر.

۲۰. فتاحی، رحمت اله. (۱۳۸۳). سواد اطلاعاتی و بهسازی رفتار اطلاع یابی پژوهشگران ضرورت ادغام سواد اطلاعاتی در فرآیند پژوهش و تولید دانش، در سمینار آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه ها، مراکز اطلاع رسانی و موزه ها، مشهد: سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.
۲۱. قاسمی، علی حسین. (۱۳۸۳). ضرورت و چگونگی آموزش سواد اطلاعاتی در توسعه و تقویت آموزش عالی، در سمینار آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه ها، مراکز اطلاع رسانی و موزه ها، مشهد: سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.
۲۲. کرد نوقایی، رسول، پاشا شریفی، حسن. (۱۳۸۴). تهیه و تدوین برنامه درسی مهارت‌های زندگی برای دانش آموزان دوره تحصیلی متوسطه، فصلنامه نوآوریهای آموزشی، شماره ۱۲.
۲۳. نصوریان، یزدان و نعیم آبادی، محمد. (۱۳۹۲). نقش وب سایت کتابخانه ها در ارتقای سواد اطلاعاتی، در سمینار آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه ها، مراکز اطلاع رسانی و موزه ها، مشهد: سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.
۲۴. معرفت، رحمان و عضدی، مرضیه. (۱۳۸۶). استانداردهای سواد اطلاعاتی برای دانشجویان آموزش عالی، فصلنامه کتاب، شماره ۶۹.
۲۵. نظری، مریم. (۱۳۸۴). سواد اطلاعاتی، تهران، مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.
۲۶. هاشمی، سیدمحمد. (۱۳۸۵) بررسی جایگاه تفکر انتقادی در محتوای کتاب های درسی پایه پنجم دوره ابتدایی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.

Examining a variety of information literacy models

Soghra Jahandar Lashki

Islamic Azad University, Chalous Branch

Abstract

The purpose of this study was to "investigate information literacy models such as: Bruce model, problem solving approach, Koltaso model and information search model". The research method in this paper is a library-based professorial research and research tool: magazines and books. Information literacy as a set of skills in order to be able to properly identify information resources, access, and the ability to use them purposefully is a means of interpersonal empowerment. Students need this tool because of their work nature and extensive communication with information resources and the accelerated process of information and communication technology. Information literacy is the key to lifelong learning.

Keywords: Information Literacy - Bruce Models - Problem Solving - Culthao - Information Search Engine.
